

comenius contact

“Wij zijn allen burgers van één wereld”

Jaargang 9, no. 13, februari 2004
Uitgave van de COMENIUS STICHTING
Postbus 5810, 1410 GA NAARDEN

De Comeniusdag 2004: Een leven lang inburgeren

Het wereld- en mensbeeld van Comenius zijn in veel opzichten gekleurd door de bloedige godsdienstoorlogen die vooral de landen in Midden-Europa van 1618 tot 1648 geteisterd hebben. Deze oorlogservaringen hebben diepe sporen nagelaten in het collectieve geheugen van de betreffende volkeren. Tot op de dag van vandaag zijn deze nog altijd niet uitgewist.

Ten gevolge van de Habsburgse Contrareformatie moest Comenius in 1628 zijn geboorteland verlaten. Tezamen met zijn collegae geestelijken en met ruim 3000 van zijn geloofsgenoten week hij uit naar Polen. Zij waren allen lid van de Boheems-Moravische Broederkerk. De keuze voor de Zuid-Poolse stad Leszno lag voor de hand. Want vanwege het tolerante godsdienstige klimaat dat er heerste woonden in deze stad al een aantal leden van de Broederkerk.

De rest van zijn leven bracht Comenius als vreemdeling door in verschillende landen. Hij verbleef kortere of langere tijd in Polen, Engeland en Hongarije. In 1656 vestigde hij zich in Amsterdam. Hier woonde hij 14 jaar tot aan zijn dood in 1670. Comenius werd in de Waalse Kerk te Naarden begraven. Hier bevindt zich zijn praalgraf en een klein Comeniusmuseum.

Ruim 60 van de ongeveer 200 publicaties die Comenius schreef, werden tijdens zijn leven in ons land gedrukt. De meeste verschenen in Amsterdam, enkele andere elders in Nederland. Sommige van Comenius' geschriften trokken de aandacht van zijn tijdgenoten. De meeste van zijn publicaties zijn echter pas in het laatste kwart van de 19^e eeuw herontdekt en van toen af deels ook geherwaardeerd.

Tijdens de vieringen in 1892 van Comenius' driehonderdste geboortedag werd Comenius vooral geëerd als onderwijspedagoog en in kleine kring ook als gezinspedagoog. Deze laatste reputatie heeft hij te danken aan een leidraad die hij schreef voor ouders en opvoeders van jonge kinderen met de titel *De Moederschool*. Rond de eeuwwisseling ging de aandacht echter vooral uit naar Comenius' geschriften aangaande een nieuwe vormgeving van het volksonderwijs, zoals de lagere school toen werd genoemd. De historici hadden namelijk ontdekt dat niet de Zwitserse pedagoog Pestalozzi maar Comenius de eerste pleitbezorger hiervan was. Vervolgens rees Comenius' ster snel aan het pedagogische firmament, vooral in Tsjechië en in Duitsland. Zijn pleidooi voor een leerplan waarin de

aandacht voor de nationale identiteit en het moedertaalonderwijs in een harmonische samenklank zijn gebracht met de leerinhouden van het vigerende vakkenonderricht sprak de Tsjechische en Duitse pleitbezorgers van de volksschool kennelijk aan.

In Nederland prees men Comenius vooral vanwege de hoop op een betere wereld die hij vertolkte. Volgens Comenius moest deze via een goede morele vorming in het gezin en in de school bewerkstelligd worden. Blijkbaar sloot Comenius' gedachtegoed inzake de functie van opvoeding en onderwijs naadloos aan op het Verlichtingsdenken dat tot aan de Eerste Wereldoorlog door velen werd aangehangen zowel in kringen van de wetenschap als in kringen van de geletterde burgerij. Bezien vanuit deze optiek stonden de individuele deugden hoog aangeschreven en bood Comenius' pedagogiek-didactiek derhalve een nieuw richtsnoer voor de vorming van toekomstige deugdzame burgers.

De hierboven geschetste interpretatie van Comenius' gedachtegoed werd in de zestiger jaren van de vorige eeuw vervangen door een andere. In deze nieuwe interpretatie werd de oorspronkelijke smalle optiek op opvoeding en onderwijs verbreed. In deze nieuwe zienswijze komen niet meer uitsluitend ouders en leraren in beeld, maar alle volwassenen. Zij figureren immers op gezette tijden als 'rolmodel' voor kinderen en jongeren.

Met het onderscheid tussen formele en informele opvoeders en gepaard daaraan met de gerichte aandacht voor de wisselwerking tussen het schoolse en het buitenschoolse leren zijn we weer terug bij het oorspronkelijke brede gedachtegoed van Comenius. In zijn hoofdwerk *Consultatio Catholica* (dat handelt over het verbeteren van de tussenmenselijke betrekkingen in het publieke domein) wijdt Comenius het vierde deel aan de problematiek van opvoeding, scholing en vorming. De titel ervan is *Pampaideia*: algemene ontwikkeling.

De *Consultatio* werd als manuscript in 1935 in Halle herontdekt. Maar de inhoud ervan werd pas aan het einde van de zestiger jaren bij het grote publiek bekend. Het standaardbeeld van Comenius' pedagogiek is vervolgens grondig gewijzigd. Van toen af aan ligt de focus op het begrip permanente educatie. Bovendien blijkt dat vooral de herwaardering van het buitenschoolse leren door Comenius is aangeduid als een weg uit 'het labirint van de wereld'. Volgens hem moest de kennis van de wereld opnieuw verkaveld worden in het verschiep van de educatie van alle burgers, de aanstaande, de nieuwe en de gevestigde.

Vanaf de oprichting in 1993 heeft de Comenius Stichting aandacht gevraagd voor Comenius' *Didactica Vitae*, zijn levensleer. Daarom staat op de aanstaande Comeniusdag de onderlinge omgang in het publieke domein tussen de verschillende generaties, tussen personen uit verschillende maatschappelijke geledingen, resp. (sub)culturen wederom voorop.

Onder de titel **Een leven lang inburgeren** zal prof.dr. Gerrit Manenschijn dit jaar de lezing op de Comeniusdag verzorgen. Dr. Manenschijn is emeritus hoogleraar ethiek. Hij schreef een dozijn boeken over ethische, sociale en politieke onderwerpen en vele artikelen in theologische en ethische tijdschriften. In zijn lezing zal dr. Manenschijn in het bijzonder ingaan op het netelige vraagstuk van de onderlinge relaties tussen de verschillende generaties.

Omdat de Grote Kerk te Naarden niet beschikbaar is, zal de Comeniusdag dit jaar op 26 maart om 14.00 uur plaatsvinden in de Remonstrantse kerk, Koningslaan 2B te Bussum, gelegen vlakbij het NS-station Naarden/Bussum. Parkeren achter NS-station en in de omgeving van de kerk.

Het bestuur van de Comenius Stichting

Comeniusdag 2004 'een leven lang inburgeren'

Remonstrantse kerk
Koningslaan 2 B
Bussum

vrijdag 26 maart 2004
14.00 uur

Entreprijs:

donateur + introducté(e) gratis
belangstellenden p.p. € 10,00 (2 pers. € 16,50)
scholieren/studenten en 65+-ers € 5,00

Reserveren:

telefonisch: 035 – 69 405 26
e-mail info@comenius-naarden.nl
schriftelijk Antwoordnummer 484, 1400 WC Naarden

COMENIUS STICHTING

De Comenius Stichting heeft als doel het verbreiden van de kennis over de persoon en het gedachtegoed van de Tsjechische wijsgeer, pedagoog en theoloog Jan Amos Comenius (1592-1670) wiens denkbeelden nog steeds een grote actualiteit bezitten.

COMENIUS CONTACT

Comenius Contact beoogt een platform te zijn voor allen die een bijdrage willen leveren aan de verspreiding en verdieping van Comenius' gedachtegoed. De gepubliceerde teksten zijn voor de verantwoordelijkheid van de schrijvers en vallen buiten de competentie van de Comenius Stichting. De redactie behoudt zich overigens het recht voor om teksten desgewenst in te korten.

Comenius Contact verschijnt in principe twee maal per jaar. Gelet op de doelstelling van de Comenius Stichting, om het gedachtegoed van Comenius aan een zo breed mogelijk publiek bekend te maken, wordt Comenius Contact gratis verspreid.

BESTUUR COMENIUS STICHTING

Voorzitter: dr. J.A.M. Carpay
Vice-voorzitter: J.J. Meijer
Secretaris: M.J.H. van den Maagdenberg-Demaret
Penningmeester: vacant
Lid: M.P.D.B^{esse} van Sytzama-van der Borch tot Verwolde
Lid: A.T. Moussault
Lid: M. Schröder

COMITÉ VAN AANBEVELING

Dr. J.P. Rehwinkel, burgemeester van Naarden, voorzitter

Leden:

Jhr. mr. D.J. de Geer, rechter te Zutphen
Z.E. Petr. Kubcmát, ambassadeur van de Tsjechische Republiek
Z.E. J. Kuderjavy, ambassadeur van de Slowaakse Republiek
Mr. B. Asscher, oud-president van de Rechtbank te Amsterdam
Dr. B. Knapen, lid Raad van Bestuur PCM
Mevr. dr. Rita Kohnstamm, psycholoog en publiciste
De heer Thijs van Leer, musicus en componist
Mevr. dr. B.E. van Vucht-Tijssen, voorz. Nat. UNESCO cie.
Prof. dr. H.W. von der Dunk, em. hoogleraar RU Utrecht
Prof.dr. L. Leertouwer, em. hoogleraar RU Leiden
Prof. dr. J.M. Veenman, president-directeur NS

RAAD VAN ADVIES

Mevr. drs. L. de Court Onderwater-Twijnstra Ph D, psycholoog
Dr. mr. G.J. Leibbrandt, vm. voorzitter Nationale Unesco Commissie
Mevr. Prof. dr. D.W.J.M. Pessers, rechtssocioloog en publiciste
Dr. F.H.J.M. Suasso de Lima de Prado, slavist en publicist

SECRETARIAAT COMENIUS STICHTING

Postbus 5810, 1410 GA Naarden
Telefoon: 035-694 0526
Postgiro: 2326180
Bankrek.: ABN AMRO: 554085216 t.n.v. Comenius Stichting te Naarden
e-mail: info@comenius-naarden.nl
website : <http://www.comenius-naarden.nl>
ISSN: 1568-9565

Druk: Drukkerij Walden, Bussum

DONATEUR ZIJN VAN DE COMENIUS STICHTING

Iedereen die belangstelling heeft voor de activiteiten van de Comenius Stichting kan dit kenbaar maken door zich op te geven als DONATEUR.

De stichting verkrijgt haar gelden uit bijdragen van fondsen, bedrijven, stichtingen alsmede uit donaties van particulieren.

Aanmelding als donateur kan geschieden d.m.v. het overmaken van minimaal € 16,50-- per jaar. Donateurs ontvangen automatisch Comenius Contact en één gratis toegangkaart voor de Comeniusdag.

Donateurs die € 45,-. of meer storten ontvangen tenminste twee toegangkaarten voor de Comeniusdag.

De Comenius Stichting is vrijgesteld van schenkings- en successierechten in de zin van artikel 32 ten eerste en artikel 33 ten eerste van de successiewet 1956.